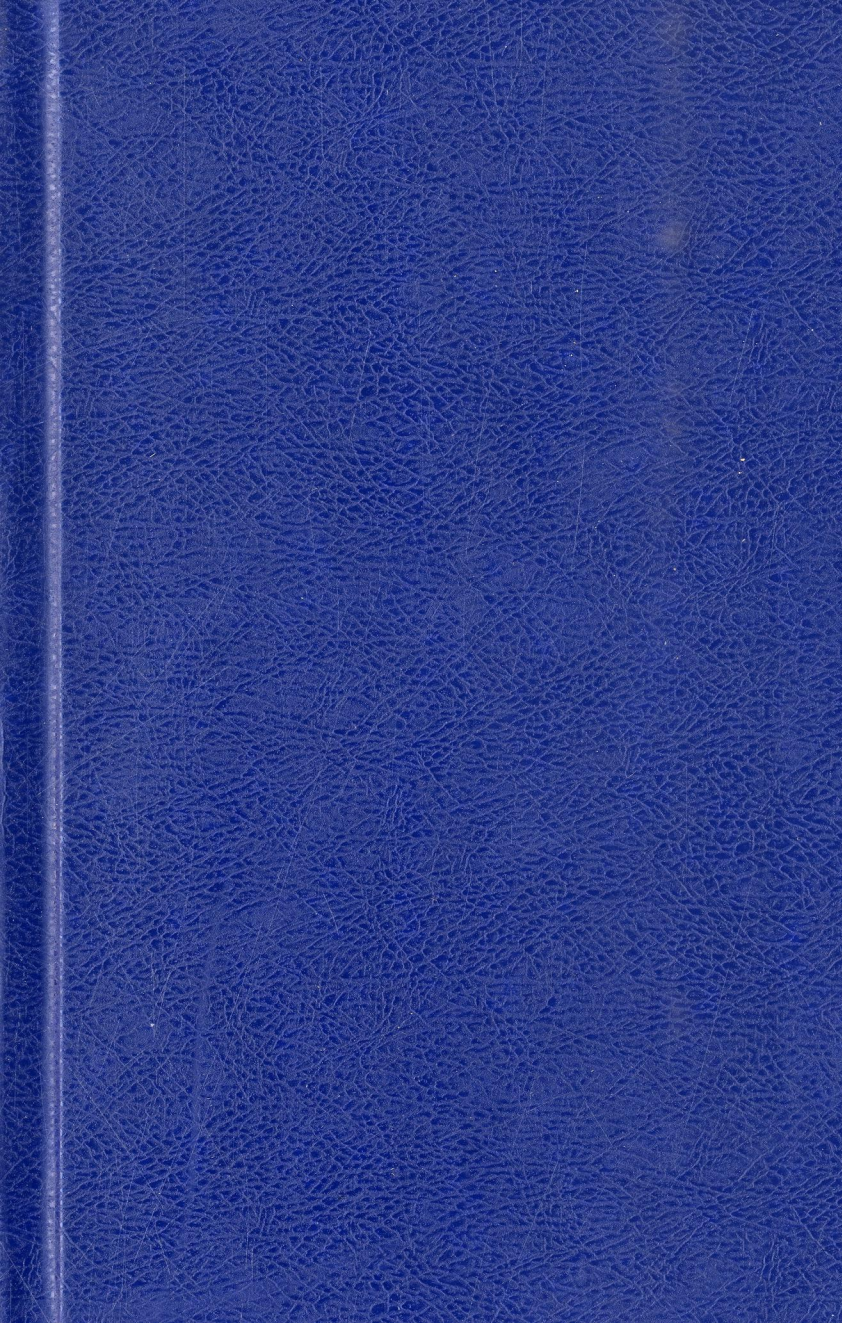
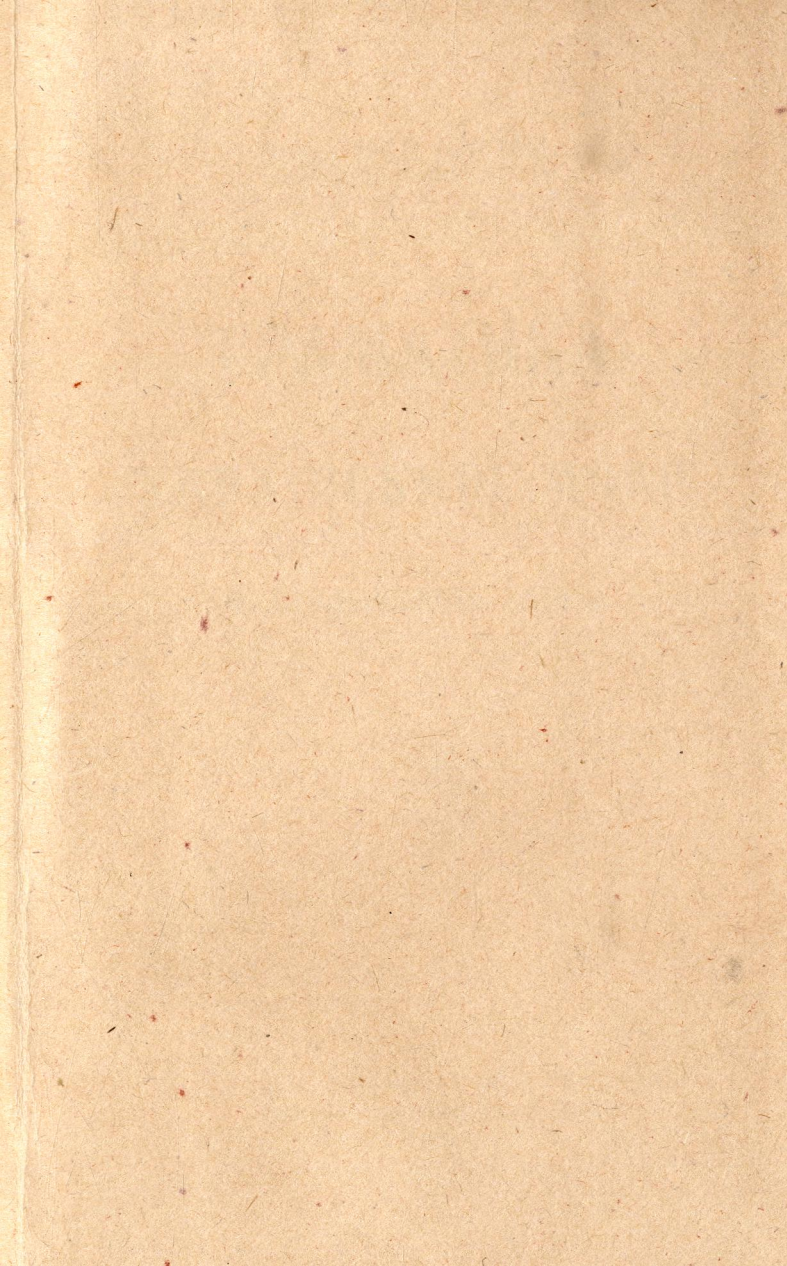

24.348

96 10

Проф. ІВАН ОГІЄНКО.

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

О. ПАВЛОВСЬКОГО 1818 р.

Видавництво Книгарні Є. ЧЕРЕПІВСЬКОГО.
Київ, Фундукліїва улица, № 4.
1918.

Проф. ІВАН ОГІЄНКО.

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

О. ПАВЛОВСЬКОГО 1818 р.

24.348

Видавництво Книгарні Є. ЧЕРЕПІВСЬКОГО.
Київ, Фундукліва улица, № 4.
1918.

4(c)Y(09)+4(c)Y-5

W141.4-022

1,50

У м.ч. 2

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 52 116

4216

Київ, 1918.

Друкарня „І. ЧОКОЛОВ“. В.-Житомирська, 20.

Передмова.

В біжучому році минає сто років з того часу, як за нові часи з'явилася перша друкована грамати́ка української мови, — грамати́ка Ол. Павловського. Грамати́ка ця цікава й для нашого часу, — цікава не тільки з історичного погляду, але й зза тих думок, що їх подає Павловський, — людина, що майже першою поставилася до нашої мови надзвичайно уважно.

Ще року 1805 до російської Академії було подано рукописа: „Обозрѣніе малороссійскаго нарѣчія или грамматическое показаніе существеннѣйшихъ отличій, отдалившихъ сіе нарѣчіе отъ чистаго Россійскаго языка, сопровождаемое разными по сему предмѣту замѣчаніями и сочиненіями“¹⁾. Але в Академії не дуже поспішали:

¹⁾ В „Сѣв. Вѣстн.“ за 1805 р. (ч. V, ст. 351—352) знаходимо таку замітку: „Россійская Академія. Засѣданіе 11 марта 1805 года. Членъ Академіи г. Ст. Сов. и кавалеръ Н. Я. Озерецковскій сообщилъ собранію письменную книгу подъ названіемъ: Обзорѣніе..., при письмѣ отъ трудившагося надъ симъ сочиненіемъ г. Павловскаго къ господамъ членамъ Академіи, которое имъ однако же не подписано. Книга сія принята отъ собранія съ удовольствіемъ и г. Президентъ Академіи препоручилъ членамъ оныя Д. М. Соколову, И. А. Дмитревскому, П. Соколову и прочимъ господамъ членамъ, кому будетъ угодно, рассмотретьъ сіе сочиненіе, доставить въ Академію свое объ ономъ сужденіе“.

надруковано граматику було тільки через 13 років, року 1818.

Хто такий був Павловський,—не відомо; дещо про його знаходимо тільки в його граматиці. Що він не був українець, це відомо з його передмови та й сама граматика частенько виявляє, що її написав „великоросіянин“.

Найскоріше, Павловський довго служив урядовцем десь на Харківщині і мав зносини з простим народом, чому й вивчився людової української мови і знає побут простого люду. Він людина освічена, добрий знаток граматики взагалі, знає українську літературу.

Рух слов'янського відродження, що розпочався в кінці XVIII-го віку, загальна цікавість до українства в кінці XVIII—початку XIX-го віку і спонукали Павловського, одного з перших прихильних нам росіян, взятися за вивчення української мови.

Граматика Павловського починається цікавою передмовою: „Вмѣсто предисловія“ (ст. I—VI), де автор зазначає ті причини, що заставили його, великоросіянина, вивчитись української мови. „Если бы я предпринялъ описать все то, что можно найти любопытнаго въ малой Россіи“, так починає свою книжку Павловський, „то предприятие мое требовало бы не одного года“ і „составило бы превеликую книгу“. Зазначивши потім, що „малороссіяне“ зберегли дуже багато своїх власних прикмет, Павловський каже: „Довольно будетъ для меня положить на бумагу одну слабую тѣнь исчезающаго нарѣчія сего близкаго по соудству со мною народа, сихъ любезныхъ моихъ соотчичей, сихъ отъ единыя со мною отрасли происходящихъ моихъ собратьевъ“. Далі Павловський

описує приемний характер українців, котрий він добре зазнав, „ніскільки лѣтъ живучи въ малой Россіи“ (на ст. 110 зазначається „деревня Вырей, что въ Слободской Украинской губерніи“). „Прельстившись моими чувствованіями, я желалъ проникнуть сущность ихъ нарѣчія, и успѣлъ въ своемъ желаніи столько, сколько мнѣ было возможно. Видя же, что небезполезно иногда заняться симъ, такъ сказать, ни мертвымъ, ни живымъ языкомъ, я собралъ существеннѣйшія его правила и расположилъ оныя по грамматическому порядку“. Зазначивши далі, що дрібних властивостей він не подає, Павловський каже, що „все сіе сдѣлалъ я какъ для удовольствія любопытныхъ... такъ и для показанія... той разности, которая Малороссійскую рѣчь сдѣлала столь непохожею на всеобщій нашъ языкъ“. Кінчається передмова і для наших часів дуже цікавою заявою: „Ежели разбираніе Архангельскаго, Новгородскаго, Полотскаго, Стародубскаго, Муромскаго и другихъ нарѣчій (не говорю Финскихъ, Ордынскихъ, Югорскихъ, Сибирскихъ, Камчатскихъ языковъ)... занимаетъ иногда любомудріе и время многихъ знающихъ справедливую цѣну вещи людей, и даже тѣхъ самыхъ, которые поставили себѣ за предмѣтъ обогатить и вычистить Россійскій Лексиконъ, то для чего жъ не заняться сколько нибудь и такимъ нарѣчіемъ, которое составляетъ почти настоящій языкъ?“... Ці слова, сказані 10 років тому назад, на жаль ще й тепер можна з сумом сказати багатьом з наших діпломованих офіціальних славістів...

Після цієї передмови починається вже сама грамати́ка. Вся книжка ділить ся на дві далеко не рівні частини: перша (ст. 1—21) „О буквахъ и о

произведеніи словъ“, і друга (ст. 22—114) „О сочиненіи и о стихотворствѣ малороссійскомъ“. В першій части всього на 21 сторінці міститься сама українська граматика. Подаю головніші місця її.

„Малороссіяне не знають особаго щота своимъ буквамъ; ибо всѣ онѣ суть либо Славенскія церковныя, либо Россійскія гражданскія“. Так починає свою граматику Павловський и переходить до розділу: „о произношеніи буквъ“. Цей розділ свідчить, як докладно Павловський вивчився української мови; тут зазначено головніші прикмети української фонетики, як от м'яккість **ц** на кінці слова, двійне **г** (= *g, h*), дифтонги **дж** і **дз**; про **и** сказано, що воно здебільшого вимовляється як **ы**; **л** міняється на **в** (вовкъ, повковникъ); **о** вимовляється, як **і** (піп), **ѣ**—як **і**, **ѳ**—як **хв**, **ѳ**—як **хзт**, напр. Хвтеодоръ, зазначено й дифтонги—**пуіпъ**, **руідъ**. Отце і вся фонетика; практично її вживається і в прикладах в граматиці, і в словнику, що складає другу частину книжки.

Морфологія вже дуже примітивна. Починається з деклінацій, котрих автор зазначає п'ять: 1) ж. р. на **-а, -я**; 2) слова м. р. на **-ъ, -й, -ь**; сер. р. на **-е, о, -ѣ**; 3) сер. р. на **-я**; 4) ж. р. на **-ь, і** 5) ж. р. на **-і**. На кожную з п'яти деклінацій дається слово з перекладом на російський язык. Зразки деклінацій скрізь вірні, хиб великих не видно. Зазначено зміну **и, г, х** в **ц, з, с у** Dat. і Locat. Про закінчення **-ові** в Dat. простодушно додано: „сіе окончаніе означаєть умягченіе грубости нарѣчія“ (стр. 6)...

Що до „прилагательныхъ“ (ст. 10), то тут зазначаються і „степени уравниенія“; між

іншим „превосх. ст.“ складається через додання до першого ступіня слів дуже, силне, окрім цього „грубѣйшіе, въ сильномъ движеніи души, говорятъ еще изъ сына, изъ чорта, изъ чортѣоваго, изъ бісоваго сына“...¹⁾ Що до відмінків, то Dat. і Locat. ж. р. кінчається на **-ый**, а не на **-ій**, як треба було б (ст. 10).

Далі йдуть (ст. 11—12) „Увеличительныя и уменьшительныя имена“. Подаються приклади здрібнілих слів навіть з утроєним суфіксом, напр. кусокъ, кусочокъ, кусочечокъ, кусочечечокъ, що автор, певне, чув проміж народом. Взагалі, про здрібнілі слова автор пише: „Изобильное сіе уменьшение уже слишкомъ нѣжно, отчасти смѣшно, и больше самопроизвольно“ (ст. 12)...

Заіменники нічого особливого не мають; тільки замість genetivus'a від слів **я**, **ты** поставлено чогось рисочки: — —; вживається форма **ма** = моя (ст. 14).

В дієслові автор з початку дає кон'югацію „помогающаго глагола“ бути. Потім ідуть перша і друга кон'югація дієслів співать і ворущить. Треба зазначити, що кон'югація тут цілком українська, помилок значних сливе що й нема. Минулий час буває „однократный“, як от заспівавъ або співнувъ, і „многократный“,—співавъ. З особливих форм зазначається „давно-прошедшее“ — співувавъ, ворущувавъ. Будущий час (Futurum), як і минулий, буває „однократный“—заспіваю або співну, і „многократный“—буду співать або співа-

¹⁾ У вірші „Вакула Чмырь“ читаємо: Въ тымъ берлозі рущі й носі тепленько изъ сына (стр. 97).

тиму. З *imperativ*. цікава форма співны, ворухны. *Infinitiv* ніби то має два часи: теперішній—співать або співаты, і минулий („однократный“) — співнуть, заспівать, заспіваты. Про *participium* автор пише (очевидячки, маючи на увазі те *part.*, що починає скорочене додаткове речення): „Причастій ни настоящего, ни прошедшаго время у Малороссіянъ совсѣмъ нѣтъ; а замѣняютъ оныя мѣстоимѣнія, первое той, що, тотъ, который и глаголь въ настоящемъ времени, а послѣднее тѣже мѣстоименія и глаголь въ прошедшемъ времени, напр.: Тымушъ¹⁾ я нечувъ теі казані, що въ церкви дяк читавъ“.

Що до числівників і „прочихъ частей рѣчи“, то Павловський про їх каже, що вони нічим особливим не відрізняються від тих само форм язика російського.

Отцими невеличкими вказівками й вичерпується вся граматика Павловського. Як бачимо, вона дуже поверхова, часами й не вільна від помилок; проте вона цікава для нас тим, що вперше зазначає властивости української мови, і зазначає, треба сказати, іноді досить правдиво й близько до народньої мови. А про дієслово тут розказано й зовсім гарно, чого від тих часів і сподівалися не можна була б.

Друга частина книжки (ст. 22—114) поділяється на два розділи: 1) „Краткій малоросійскій словарь“ и 2) „Примѣры на малоросійское сочиненіе“. Словник Павловського для свого часу досить добрий, має 1131 слово. Коротенько за-

---

¹⁾ В словнику Войцеховича 1823 г. *тымушъ* = будто, какъ бы.

значимо передмову до цієї глави.—„Нужно ли предлагать правила Малороссійскаго сочиненія?“ питає Павловський з початку глави і відповідає, що ні, бо вони мало чим відрізняються від языка російського. „Кто знаетъ языкъ, тотъ будетъ разумѣть и его нарѣчіе. Всѣ Грамматики, сколько ихъ есть на свѣтѣ, суть не что иное, какъ повтореніе всеобщей, всѣмъ языкамъ принадлежащей, Грамматики. Ни одной нѣтъ изъ нихъ такой, которая бы заключала въ себѣ одинъ только идиотизмъ, или самыя отличительныя свойства языка“. За всього цього автор каже, що „о Малоросс. сочиненіи нѣчего будетъ сказать важнаго“. Про складання віршів можна сказати теж саме, хоча „природа, изливающая духъ стихотворенія всѣмъ народамъ, правда, Малороссіянь надѣлила онымъ съ избыткомъ (ст. 23).

В главі II другої часті книжки містяться українські зразки, балачка, пісня: „Гомінъ, гомінъ по дуброві“, потім уривок: „Изъ исторіи нѣкотораго Малороссіянина“, котрий можна вважати за прототип „Пана Халявського“ Кв.-Основ'яненка, і на кінці жартовлива велика вірша „Вакула Чмырь“ (ст. 93—106). Останні дві речі,—„Изъ исторіи“ та „В. Чмырь“, як раз підходять під характеристику української літератури, яку подає на ст. 111 Павловський (див. низче). У всіх цих статтях більш-менш незрозумілі слова, а „Вакула Чмырь“ і цілком, перекладено на російську мову.

Кінчається граматика Павловського дуже, цікавим, подекуди, правда, комедними „Общими замѣчаніями“ (всіх VII, ст. 106—114). Зазначивши, що в українській мові є досить слів чужоземного пня, а також і слів місцевих, автор каже, що „почти повѣрить не можно, сколь легко

на Малороссійскомъ нарѣчїи изъяснять, особливо простоту и невѣжество, сколь естественно изображать страсти, и сколь прїятно шутить“. В українській мові є чимало слів, що навіть риторичі російській „могли бы придать не мало важности, силы и хорошаго изображенія вещи“. Авторъ зазначає українські слова не д ó г о р о к ъ, ослóнъ, кресать, погóни ч ъ, котрі „лучше или короче именуютъ вещь“, ніж російські слова ога ро к ъ, скамья, огонь вы руб ать, кучер ъ. Особливо це треба сказати про слово весі ль л ѣ, котре „съ перваго раза даетъ понятіе, что свадьба есть такая минута въ человѣческой жизни, которая всеконечно должна быть сопровождаема веселіемъ“. За цього „таковыя слова стоило бы только обработать и ввести въ употребленіе“. Але в українській мові, на думку автора, є чимало і таких слів, що „составляютъ однѣ только погрѣшности человѣческаго разума“; такі ніби-то слова: у п ы р ъ, з ѣ у з д р ó м ъ, а також і всі „бранныя“ слова, котрі (лайки) „означають твердый характеръ сего народа; и онѣ столько сильны, что не только естеству, но даже слуху нетерпимы. Таковыя слова и рѣчи щастливъ бы человѣкъ былъ, еслибы Провидѣніе со всѣмъ изгладило въ Словарѣ душевныхъ понятій“ (ст. 108).

Автор не зовсім згожується з поглядом, що українська мова „нѣжна“. „Кто не знаетъ на-противъ того, сколь многія, и сколь сильныя выраженія употребляетъ Малороссіянинъ противу кого либо раздраженный? „Нижъ твоѣму батькові въ сердце; стонадцять чортывъ твоїй матері“, и еще горшія брани, ужасное понятіе представляютъ о его характерѣ“. Зазначивши, що самі Українці дуже приємний, гарний народ, автор каже, що і

мова їхня не скрізь однаково „груба“. „Вообще, люди, живущіе въ городахъ, имѣющіе благородное обращеніе съ своими начальниками, угощающіе своихъ друзей, ведущіе съ другими народами тѣсныя связи, натурально, изобилуютъ въ рѣчахъ своихъ множествомъ ласковыхъ, вѣжливыхъ, пріятныхъ словъ“. Але зовсім не те знаходимо по селах, де мова вже занадто „груба“. Зі всього цього автор радить, що треба невідмінно вичистити українську мову, і тільки тоді буде можливо судити про неї без помилок (ст. 110).

Далі Павловський перелічує відомі йому українські твори того часу, і каже, що всі вони „кажется, заключаютъ одну шутку; и всѣ онѣ Малороссіяны представляютъ народомъ грубымъ, ретивымъ, суевѣрнымъ, и слѣдственно не заслуживающимъ почтеннаго мѣста въ бытописаніяхъ“ (ст. 111). Автор не згожується з таким поглядом, бо в сих творах „описывается во всей своей простотѣ Малороссіянинъ такой, до котораго не долетѣлъ еще лучъ нималѣйшаго просвѣщенія; а какой же народъ не былъ грубъ, суевѣръ, варваръ, пока свѣтъ наукъ не осіялъ его душу? И не видимъ ли мы уже великихъ Пастырей, Министровъ, Полководцевъ, Сочинителей, произшедшихъ изъ Малороссіяны?“ (ст. 112)...

Зазначивши далі вагу знання української мови, особливо для того, щоб більше збагнути історію давніх народів, автор каже: „Просвѣщеніе, до нашихъ временъ въ неподвижномъ почти состояніи въ Малороссіи бывшее, производитъ нынѣ удивительно успѣшныя дѣйствія. Вселенная скоро увидитъ ее членомъ получившимъ бытіе свое въ одно и тоже мгновеніе вѣковъ со всѣми другими членами великаго тѣла Всероссійской Имперіи: кто

же намъ тогда покажетъ истинный образъ нашихъ предковъ въ прошедшихъ временахъ, если мы не сохранимъ настоящего образа ихъ мыслей и на-рѣчія?“ (ст. 113). Після цього П. ставить цікаве питання: „Нужно ли сохранять различныя нарѣчія, которыхъ во всякомъ языкѣ находится не малое количество? или предать всѣ оныя забвенію?“ і рішуче відповідає: „нужно сохранять всѣ нарѣчія, сколько бы ихъ ни нашлось, въ какомъ бы ни было, а тѣмъ болѣе въ нашемъ отече-ственнсмъ языкѣ“ (ст. 113—114).

Цим і кінчиться книжка Павловського. Не дивлючись на те, що вона здебільшого складена поверхового і в багатьох місцях навіть й хибує, ми все таки повинні зазначити її велику вагу, як першої граматики української мови. Її писано в ті часи, коли в Росії про українську мову більше нічого й не знали, окрім загальної чутки, що це ніби „російська мова“ попсована полонізмами“. А таке зазначення ваги знання говірок, яке ми тільки що бачили, можна поставити Павловському тільки в заслугу ¹⁾.

---

¹⁾ Про граматику Павловського знаходимо замітки у отсех авторів: 1) Булич, ст. 1115—1119; тут передруковано передмову і „общія замѣчанія“, але про саму граматику сказано вже занадто мало. На жаль, як і скрізь у своїй книжці, Булич не подає бібліографії. 2) Пыпинъ, Споръ между южанами и сѣверянами, „В. Евр.“ за 1886 р. кн. 4, ст. 745—747; тут цілком передруковано передмову до Граматики Павловського; теж саме в його „Исторіи р. этнографіи“, т. III, ст. 310—312. 3) Багато заміток знаходимо у Н. Дашкевича („Отзывъ о сочиненіи Петрова“, в „Отчетѣ о XXIX присужденіи наградъ гр. Уварова“) на ст. 1, 12, 26, 78, 80—82, 97. Тут передруковано більшу частину „общ. зам.“ 4) А. Лазаревскій. „Указатель источниковъ для изученія мало-россійскаго края“, вип. I, № 56 — коротенько подаєть-ся зміст книжки.

На Граматику Павловського в тім же 1818 році з'явилася рецензія кн. Цертелєва¹⁾, першого етнографа, що звернув увагу на народню українську поезію. „Отъ того ли, что на всѣ предметы, напоминающіе намъ о родинѣ, смотримъ мы особыми глазами, или отъ того, что книга сія подлинно занимательна, я прочелъ ее безостановочно и съ удовольствіемъ“, — так починає кн. Цертелів свою рецензію. „Кажется, однакожъ, что она дѣйствительно заслуживаетъ вниманіе любителей отечественной словесности“. Зазначивши потім, що колиб очистити українську мову від сили чужоземних слів, то ми б мали мову, котрою балакали за часи Володимира, Цертелів каже, що українська мова могла би збагатити навіть російський язык. „Въ нарѣчій семъ находится много словъ, помогающихъ объясненію этимологіи словъ русскихъ“ (подається невдалий приклад: розга = розга і доводиться що розга твориться від слова ростка!). Потім Цертелів переходить до критики книжки Павловського. Критика дуже невдала і тільки показує, як мало знав українську мову сам рецензент. „Первоначальные опыты никогда не могутъ быть совершенны“, правдиво каже Ц., приступаючи до розгляду книжки. Він зазначає ось які хиби в книжці Павловського. Спершу лічить помилкою правило П., що третій ступінь прикметників складається через прибавку до першого „слога пре, а иногда и слога наи“, бо це на думку рецензента, „бываетъ совершенно наоборотъ“. А що до третього ступіня з словами изъ чорта і т. д. (див. вище), то Цертелів на це насмішкувато каже: „Есть ли

---

¹⁾ „Сынъ Отеч.“, 1818 р., ч. 46, № 23, стр. 147—151.

хотя одинъ языкъ, въ которомъ бы превосходство одной вещи передъ другою означалось прибавленіємъ слова чортъ или чортовъ сынъ"... 2) Павловський через щось не зазначає genitivus'a від заіменників **я, ты**. 3) Слово **ма** не заіменник, а 3 л. praes. від слова маю. 4) Дієслова співають і ворухити не мають „давнопрошедшаго времени“ (Павловський дає: співувавъ, ворухувавъ). 5) Цертелів не згожуєть ся з Павловським, що в українській мові нема particip. часів минулого та теперішнього, навпаки—„Малороссіяне имѣють слова: писанный, украденый, стоячий, лежачий“. 6) Деякі слова ніби то невірно написано, як от вечера, найматка, ныдїть, хвостыкъ, Бисъ дерево замість: вечера, паниматка, нудить(?), хвастыкъ(?), Божь-дерево. 7) Цертелів правдиво зазначає, що деякі слова невірно перекладено, як от вадно — тошно, а треба — вредно, несмачный — „сваренный безъ мяса, сала и масла“, а треба — невкусный і т. д. 8) Українська мова має свої говірки і Павловському варто було б користуватися найкращою — полтавською. 9) На думку Ц. **и** вимовляється як **ы** не здебільшого, як каже Павловський, а тільки в декількох випадках. 10) Не подобається Цертелеву і правопис Павловського, як от уживання **нг** замість **г**, і замість **ѣ**, бо такий правопис тільки „безъ нужды затрудняетъ читателя“. Кінчиться критика заявою, що „содержаніе книги не совсѣмъ удовлетворяетъ названію“. Все-таки Ц. признає, що „книга сія, какъ первая въ своемъ родѣ, заслуживаетъ всякое уваженіе“. Як бачимо, Цертелів мало знав українську мову і здебільшого його закиди викликано незнанням діла та непорозумінням; в де-

яких місцях Цертелеву подобається в книжці Павловського як раз те, що варто було б осудити¹⁾).

Року 1822 з'явилася відповідь Павловського на рецензію кн. Цертелева: „Прибавленіє къ Грамматикѣ Малороссійскаго нарѣчія. Или отвѣтъ на рецензію, здѣланную на оную Грамматику“²⁾). Павловський поправляє чудну замітку Цертелева про слово роска і каже, що така форма неможлива в українській мові, де кажуть різка, а іноді („у грубѣйшихъ, ближайшихъ къ Литвѣ и къ Галиціи“) рузка. Далі вияснюється форма ж. р. ма = моя, що її Цертелів прийняв за дієслово; бороняться форми співувавъ, ворущувавъ. Тут Павловський знову боронить своє правило про participium в українській мові, але вже додає, що форми писаний, украдений, стоячий, лежачий не можуть уживатися в значінні particip. при скорочених придаткових реченнях. Обороняє Павловський також і свій правопис. Взагалі про „Прибавленіє“ треба сказати, що здебільшого замітки Павловського цілком правдиві³⁾).

Скажу ще декільки слів про той правопис, що ним писав Павловський. Він вживає ъ, ы: гаплыкъ, колы, кныжка. Замість теперішнього є пише ѣ: немаѣ, твоѣ, багатьѣ, насінньѣ. Пише

---

¹⁾ Булич, ст. 1121.

²⁾ СПб., печатано въ тип. И. Байкова; 1822, 80, 34 ст. На жаль нам не довелося мати в руках цієї книжки і прийшлося дати тільки те, що подає Булич, ст. 1136—7.

³⁾ Ця моя стаття про Граматику Павловського надрукована була в „Записках Наукового Товариства імени Шевченка“ у Львові в 1907 році, том 80. Тут статтю цю передруковую майже без змін.

кг на ознаку **г'**: **кгуля**, **кгвалть**. Між губними і м'якими голосними ставить **ь**: **м'ясо**, **м'яккый**, **т'ім'я**. Заміть **йо** пише, як і до його писали, **іо**: **іого**, **іому**, **сіого**, **сіому**. Йотації при **і** не визначає: **імъ**, **іі**, **ій**, **іхъ**, **якоі**.

Павловський перший почав писати **і** замість **ѣ**, він же перший почав писати **і** на місці давніх **о**, **е**: **мыні**, **тобі**, **тінъ**, **літо**, **сіно**, **пінъ**, **стілъ**, **сімъ**. За цю новину на Павловського дуже нарікали, але його **і** був пізніше прийнятим і таким залишився й до наших днів в українськiм письмі.

Цим я й кінчу короткий аналіз граматики Павловського. В столітні роковини цієї першої за нові часи української Граматики варто теплим словом згадати її автора, людину освічену, щиро пройняту закоханням до українського народу. Жаль тільки, що цю людину ми так мало знаємо.

Передрукову Граматику А. Павловського слово в слово і сторінка в сторінку. Поскільки було можливим, шрифту цього видання нагадує шрифт видання 1818 року.

Кам'янець - Подільський,
Державний Український
Університет.

Проф. І. Огієнко.

ГРАММАТИКА МАЛОРОССІЙСКАГО НАРѢЧІЯ,

И Л И

ГРАММАТИЧЕСКОЕ ПОКАЗАНИЕ СУЩЕСТВЕН-
НѢЙШИХЪ ОТЛИЧІЙ, ОТДАЛИВШИХЪ МАЛО-
РОССІЙСКОЕ НАРѢЧІЕ ОТЪ ЧИСТАГО РОССІЙ-
СКАГО ЯЗЫКА, СОПРОВОЖДАЕМОЕ РАЗНЫМИ
ПО СЕМУ ПРЕДМѢТУ ЗАМѢЧАНІЯМИ И СО-
ЧИНЕНІЯМИ.

Сочин. Ал. Павловскій.

Ego pro sententia mea hoc censeo.—Pedibus in
hanc sententiam itum sit!—*Senec. Apokolokint.*

ВЪ САНКТПЕТЕРБУРГѢ.

Въ типографіи В. Плавильщикова,
1818 года.

4216

Печатать позволено:

съ тѣмъ, чтобы по напечатаніи, до выпуска изъ Типографіи, представлены были въ Цензурный Комитетъ: одинъ экземпляръ сей книги для Цензурнаго Комитета, другой для Департамента Министерства Народнаго Просвѣщенія, два экземпляра для ИМПЕРАТОРСКОЙ Публичной Библіотеки и одинъ для ИМПЕРАТОРСКОЙ Академіи Наукъ. С.П.Б.

Маія 14 дня, 1818 года.

*Цензоръ, Стат. Совѣт. и Кавалеръ
Ив. Тимковской.*

ЛЮБИТЕЛЯМЪ
СООТЕЧЕСТВЕННИКОВЪ
и
СЛОВЕСНОСТИ.

усерднѣйше посвящаетъ

Сочинитель.

~~24.348~~

ВМѢСТО ПРЕДИСЛОВІЯ.

Если бы я предпринялъ описать все то, что можно найти любопытнаго въ *малой Россіи* для человѣка ищущаго въ малѣйшихъ вещахъ безконечно великихъ слѣдовъ премудрости Божія; то предпріятіе мое требовало бы не одного года. Подробное описаніе древняго и нынѣшняго, физическаго и нравственнаго состоянія страны сея составило бы превеликую книгу. Всякъ знаетъ, что она имѣла прежде своихъ собственныхъ *Владѣтелей*, была раздѣляема такъ, какъ и другія области нынѣшней Россійской Имперіи, на *Княженія* и *Удѣлы*, послѣ того на *Воеводства* и *Повѣты*, потомъ на *Полки* и *Повѣты*, потомъ на *Намѣстничества* и *Уѣзды*, а наконецъ, во исполненіе благословеннаго опредѣленія управляющихъ всѣми Россіями судьбъ, раздѣлена на *Губерніи* и *Повѣты* же, или *Уѣзды*. Всякъ знаетъ, что Малороссіяне всѣмъ другимъ Славенамъ единоплеменны, и сохранили

по нынѣ нѣкоторые свои обряды и суевѣрїя, свойственныя каждому народу до толѣ, пока онѣ образуется просвѣщенїемъ. Всякъ знаетъ и то, сколь много они даже по сіе время отличаются отъ всѣхъ другихъ народовъ, и даже отъ своихъ единоплеменниковъ, одѣянїемъ, языкомъ и многими другими свойствами, которыя отчасти описаны въ разныхъ *Исторїяхъ*, *Землеописанїяхъ*, *Путешествїяхъ* и *Запискахъ*. Слѣдственно довольно будетъ для меня положить на бумагу одну слабую тѣнь исчезающаго нарѣчїя сего близкаго по сосѣдству со мною народа, сихъ любимыхъ моихъ соотчичей, сихъ отъ единыя со мною отрасли происходящихъ моихъ собратьевъ.

Коротко скажу, что я нѣсколько лѣтъ живучи въ малой Россїи, довольно могъ примѣнить къ національному характеру ея жителей. Я нашолъ въ нихъ что-то *прїятно - меланхолическое*, отличающее ихъ, можетъ быть, отъ всѣхъ другихъ обитателей земнаго шара. Они имѣютъ природную внимательность, остроту, на-

клонность къ музыкѣ и способность къ пѣнїю. Хлѣбосоольство и простота нравовъ составляютъ ихъ существенныя свойства. Въ поступкахъ слишкомъ просты и нѣсколько будто грубы; въ дѣлахъ справедливы; въ разговорахъ откровенны, хотя часто тонки и отмѣнно хитры; въ намѣренїяхъ основательны. Любятъ опрятность и чистоту. Занимаются наиболѣе тѣмъ, что принадлежитъ до экономїи; работаютъ тихо, но прочно. Въ страстяхъ рѣдко наблюдаютъ умѣренность. Къ наукамъ расположены, кажется, съ природы. Пѣсни ихъ всегда почти томны, но скрывающїеся въ нихъ, особливо для Стихотворцовъ интересные, замыслы, не принужденное выраженїе мыслей, и блистающая всегда какая-то нѣжность и невинность—безподобны! Что можетъ быть разительнѣе, какъ слушать, когда Малороссїяне по вечерамъ прїятныхъ лѣтнихъ дней собравшись во множествѣ, и сидя на пригоркѣ въ кружокъ, поютъ свои заунывные пѣсни?—Тогда эхо, въ окружности ихъ отдающееся, приносить

съ полей и отъ лѣсовъ къ чувствительному сердцу самые трогательные тоны!

Прельстившись моими чувствованіями неоднократно я желалъ проникнуть сущность ихъ нарѣчія, и успѣлъ въ своемъ желаніи столько, сколько мнѣ было возможно. Видя же, что не бесполезно иногда заняться симъ, такъ сказать, ни мертвымъ ни живымъ языкомъ, я собралъ существеннѣйшія его правила, и расположилъ оныя по грамматическому порядку. Притомъ, зная изъ опыта, сколь смѣшно, когда кто говоритъ по Малоросійски не зная удареній сего нарѣчія, въ словахъ я придалъ знаки, показывающіе мѣсто ихъ ударенія. Я оставилъ множество мѣлкихъ исключеній первой и правилъ второй части Грамматики, потому что либо онѣ не всякому нужны, либо требуютъ излишняго времени, либо, что входитъ въ разсматриваніе источниковъ, откуда занимаются обороты сочиненія и стихотворческіе вымыслы, такъ какъ и въ исторію словъ, фразовъ и по-

словиць, есть дѣло пространное, трудное, принадлежащее Грамматику—Философу. Въсто того я нужнѣйшимъ почель собрать и по алфивиту расположить не большое количество словъ, фразовъ и пословиць, безъ знанія которыхъ никакой языкъ не можетъ быть яснымъ, пріятнымъ и полезнымъ. Все сіе сдѣлалъ я какъ для удовольствія любопытныхъ и вникательныхъ въ свойство языка и, народа людей; такъ и для показанія, желающимъ знать, Грамматическимъ, яко лучшимъ способомъ, той разности, которая Малороссійскую рѣчь сдѣлала столько не похожею на всеобщій нашъ языкъ.

Ежели разбираніе *Архангельскаго, Новгородскаго, Полотскаго, Стародубскаго, Муромскаго* и другихъ нарѣчій, (неговору *Финскихъ, Ордынскихъ, Югорскихъ, Сибирскихъ, Камчатскихъ* языковъ), которыя отличаются только нѣсколькими или нечистыми, или смѣшными, или весьма странными словами, занимаетъ иногда любомудріе и время многихъ знающихъ справедливую цѣну вещи людей, и даже

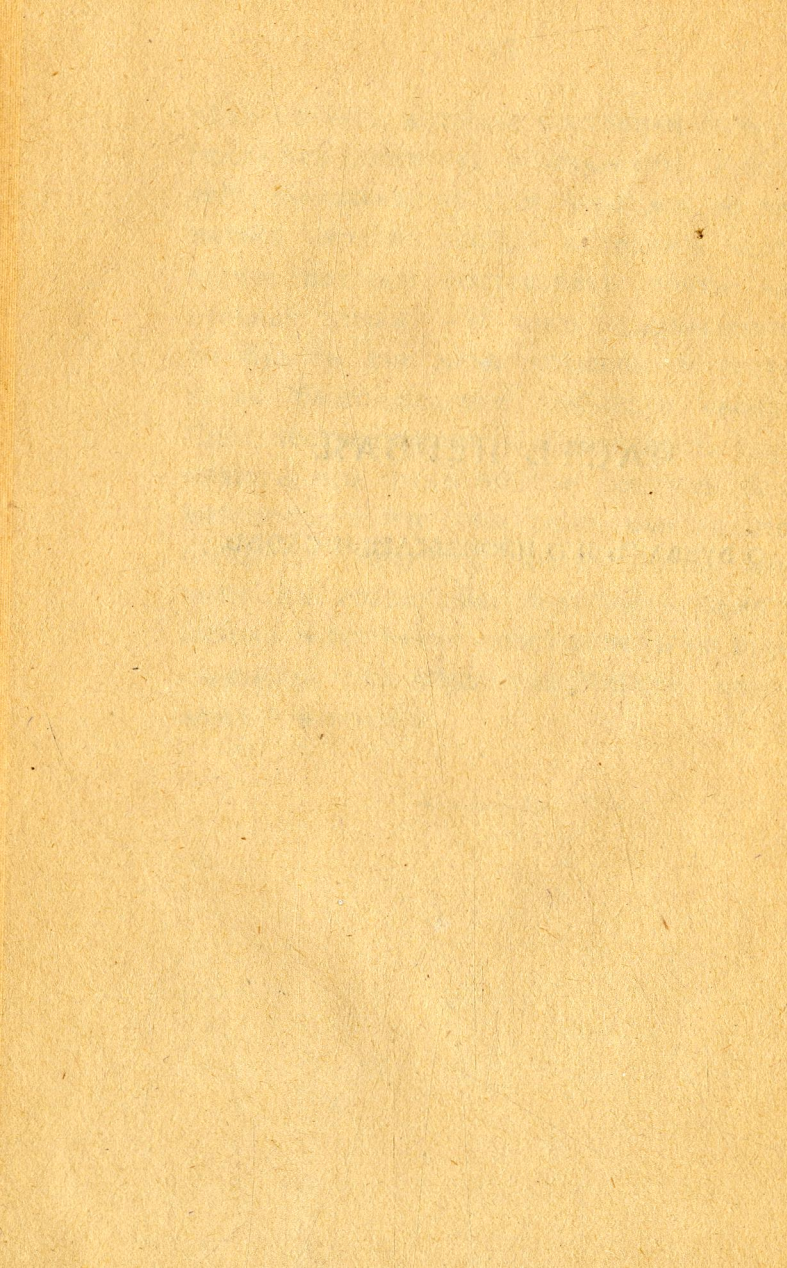
тѣхъ самыхъ, которые поставили себѣ за предмѣтъ обогатить и вычистить *Россійскій Лексиконъ*; то для чего жъ не заняться сколько нибудь и такимъ нарѣчїемъ, которое составляетъ почти настоящій языкъ? — И такъ неизъяснимое то будетъ для меня утѣшеніе и честь, когда благомыслящіе любители своихъ Соотечественниковъ и Словесности признають, что трудъ мой не совсѣмъ безполезенъ, и что онъ рано, или поздно, вдохнетъ усерднымъ сынамъ Россіи желаніе къ сохраненію подобныхъ памятниковъ и протчимъ разсѣяннымъ по пространству толь обширныя Имперіи народамъ и языкамъ.

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

О БУКВАХЪ И О ПРОИЗВЕДЕНІИ СЛОВЪ.

ГЛАВА І.

О БУКВАХЪ.

а.) *о числѣ буквѣ.*

Малороссіяне не знаютъ особаго щота своимъ буквамъ; ибо всѣ онѣ суть либо Славенскія церковныя, либо Россійскія гражданскія.

Многіе изъ нихъ въ письмѣ по нынѣ употребляютъ буквы Кси, Пси, Ижицу.

б.) *о произношеніи буквѣ.*

Буква А послѣ Ц въ концѣ рѣченій произносится какъ Я, на примѣръ: Царѣця, прыкащыця, лавочныця, пьяныця.

Г произносится такъ, какъ Латинское h. на пр. гуляю, губка, горпына, гарный. Но есть много словъ, въ которыхъ Г произносится такъ, какъ Латинское g. на прим. гүля, гнѣпець, грона, гудзь, гвалтъ, которыя, для отличія отъ первыхъ, я буду писать двумя буквами КГ, кгүля, кгрона, кгвалтъ.

Въ Малороссійскихъ словахъ есть два звука, которыхъ, не приводя въ примѣръ словъ изъ другихъ языковъ, и не выду-

мывая особыхъ знаковъ, изобразить иначе не можно, какъ посредствомъ также совокупно написанныхъ двухъ буквъ ДЖ и ДЗ, естли оныя будутъ произносимы варугъ; на пр: ДЖ: джыкгунъ, джыкгу-нець, джкгутъ, одждаже. ДЗ: дзвинъ, дзык-гарі, дзыкглыкъ, дзѣнь.

И по большей части произносится какъ Ы. на пр. лысть, сѣній, жѣрный, кнѣжка.

Л въ срединѣ и на концѣ рѣченій очень часто перемѣняется на В; на пр: вовкъ, сказа́въ, повко́вныкъ, мола́всья, хова́всья.

О въ односложныхъ рѣченіяхъ произносится какъ і, на пр: сімъ, піпъ, бігъ, стіль; а ближайшіе къ Литвѣ и грубѣйшіе Малороссіяне выговариваютъ оное такъ, какъ У или Ю мѣшая будто съ і, на пр: куіить, пуіпъ, буігъ, руідъ, сюіль.

Ф всегда произносится какъ двойная буква ХВ; на пр: Хвѣнна, хворый, хварба, хвѣкга.

Ъ произносится какъ Россійское мягкое і. на пр: ніжный, літо, слідъ, тінъ, сіно.

Я въ срединѣ и на концѣ рѣченій, произносится большею частію такъ, какъ бы оное состояло изъ двухъ буквъ

БЯ; на пр: мѣсо, мѣккій, вѣмѣ, тѣмѣ.

Ө произносится какъ тройная буква ХВТ. на пр: Савао́хвтъ, рѣхв́тма, Хвтео́логія, Хвтео́доръ.

Въ протчемъ буквы Ф, Ъ, Ө только въ произношеніи, а не на письмѣ перемѣняются, ибо Малоросіѣне всегда пишутъ фѣрба, фѣнна, сѣно, слѣдъ, Өеолóгія, рыѣма.

Примѣчаніе. Буква есть изображаемый знакъ какого нибудь звука. Различные тоны звуковъ происходятъ отъ различнаго возвышенія и пониженія голоса. Всякому человѣку свойственно имѣть большее или меньшее число возвышеній и пониженій своего голоса, судя потому, каково у него есть строеніе голосовыхъ орудій. Но всякая нація (страна, народъ), имѣетъ опредѣленное число звуковъ, сколь бы въ протчемъ ни многообразно было у каждаго члена оныя строеніе горла, небѣ, языка, зубовъ, и проч. Чѣмъ содѣственнѣе между собою народы, тѣмъ меньше они имѣютъ таковыхъ между собою отличій. Отъ сего и въ Малороссіи весьма мало существеннаго отличія въ произношеніи отъ чистаго Россійскаго языка, и главнѣйшее есть — ощущаемая ухомъ грубость. Почему тамъ всѣ прот-

чїя, непоказанныя здѣсь, буквы произносятся точно также, какъ и во всѣхъ другихъ мѣстахъ Россїи. — Я намѣренъ всѣ слова Малороссїйскїя писать точно тѣми буквами, какими онѣ тамъ произносятся.

ГЛАВА II.

О ЧАСТЯХЪ РѢЧИ.

а.) *О имени.*

Родъ и число у Малороссїянъ не имѣютъ никакого исключенїя. Въ *падежахъ* есть нѣкоторыя собственности. *Склоненій*, можно сказать, пять. И поелику рѣченїи у нихъ весьма много своихъ собственныхъ, или хотя и чистыхъ Россїйскихъ, но передѣланныхъ по собственному образцу; то для сего необходимо нужно, примѣняясь ко всеобщей Грамматикѣ, представить перемѣны окончанїи оныхъ таблицами, съ показанїемъ отступающихъ отъ общихъ правилъ исключенїй.

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЯ ИМЕНА

Склоненіе 1.

А.

Я. женскаго рода.

единств. чис. множ. чис. единств. чис. множ. чис.

	грѹба.	печь.	свыньнѹ.	свинья.
И.	грѹба.	грѹбы	свыньнѹ	свыньні
Р.	— бы	— бѣ	— —ньні	— —ней
Д.	— бі	— бамѣ	— —ньні	— —ньнѹмѣ
В.	— бу	— бѣ, -бы	— —ньнѹ	— —ней
З.	— бо!	— бы!	— —нѣ!	— —ньні!
Т.	— бою	— бамы	— —ннѣю	— —ньнѹмы
П.	обѣ—бі	— бамѣ.	— —ньні	— —ньнѹхѣ.

Но имена кончащіяся на КА, дательный и предложный падежи имѣютъ на ЦІ, на пр: рука, руці, обѣ руці; на ГА, имѣютъ оные падежи на ЗІ, ногѣ, нозі, обѣ нозі; на ХА, на СІ, заверѹха, метель, заверусі, обѣ заверусі; на ЦЯ, имѣютъ дательный и предложный единственнаго числа на ЦІ, винительный на ЦЮ, а родительный множественнаго числа на ЦѢ, на пр. черныця, монахиня, черныці, обѣ черныці, черныцю, черныцѣ.

Склоненіе 2.

Ъ.

	единственное число.	множественное число.
	<i>панъ.</i>	ГОСПОДИНЪ.
И.	панъ	панѣ, панове.
Р.	— на	— нѣвъ
Д.	— ну—нові(*)	— намъ
В.	— на	— нѣвъ
З.	— не!	— нѣ! — ове!
Т.	— номъ	— нами
П.	объ — ні	— нѣхъ.

Й.

	единственное число.	множественное число.
	<i>лій, лый, луйй.</i>	свѣчное сало.
И.	луйй	лоі
Р.	— оя	— івъ
Д.	лою	лоямъ
В.	луйй, лоя	— оівъ, — оі
З.	— й!	— оі!
Т.	— оѣмъ	— ямы
П.	объ — ою, — оі.	— яхъ.

(*) Окончаніе на ОВІ, или на ЕВІ и на ОВЕ, рѣдко употребляется въ именахъ вещей одушевленныхъ, на пр: *козакъ, козакѣ; чоловікъ, чоловікові; вѣлъ, волѣві; кінъ, конѣві, или коніѣві; Онопрій, Онопріѣві; а и того рѣже въ неодушевленныхъ на пр: сѣнце, сѣнцеви.* Въ прочемъ сіе окончаніе означаетъ умягченіе грубости нарѣчія,—и есть собственность Славенскаго языка.

Кончащіяся на ГЪ, предложный имѣ-
ють на ЗІ, стігъ, стогъ сѣна, объ стозі; а
на ХЪ, оный падежъ имѣють на СІ, духъ,
объ дусі.

В. мужескаго рода.

	единственное число	множественное число.
	дурень.	дуракъ.
И.	дурень	дурні
Р.	— рня	— рнівъ
Д.	— рню	— рнямъ
В.	— рня	— рнівъ
З.	— рне! — рню!	— рні!
Т.	— рнемъ	— рнямы
П. объ	— рні, — рню.	— рняхъ.

Е

	единственное число	множественное число.
	сѡнце, слѡнце, солнце.	
И.	сѡнце	Множественнаго не имѣть; но когда бы- ваютъ на небѣ явле- нія нѣсколько солн- цевъ представляю- щія, то говорятъ так- же: два сѡнца, ба- гѡцѣко сѡнцѣвъ, межъ трѣма сѡнцями.
Р.	— ця	
Д.	— цю, — цеві	
В.	— це, — ця	
З.	— це!	
Т.	— цемъ	
П. объ	— ці, — цю	

О.

Ъ.

	един. ч.	множ. ч.	един. ч.	множ. ч.
	кѡлыво, кутя.	кутя.	насіньнѣ, сімья.	сѣмена
И.	кѡлыво	насіньнѣ		

Р.	ко́лыва	насі́нья	множе- ствен- наго не и м ъ- ють.
Д.	— ву	— ньню	
В.	— во,—ва	— ньнѣ, ньня	
З.	— во!	— ньнѣ!	
Т.	— вомъ	— ньнѣмъ	
П.	объ—ві.	— ньні.	

Склоненіе 3.

Я средняго рода.

един. ч.	множ. ч.	По сему же образ- цу склоня- ются курче- нѣ, цыпле- нокъ, пане- нѣ, господ- чикъ, турче- нѣ, турчо- нокъ, и симъ подобныя и- мена.
поросѣ, поросѣто, поросѣкъ, поросѣнокъ. поросенокъ.		
И. поросѣ	поросѣта	
Р. — сѣты	— сѣтъ	
Д. — сѣті	— сѣтамъ	
В. — сѣ, -ято	— сѣта, -ятъ	
З. — сѣ! -ято!	— сѣта!	
Т. — сѣтомъ	— сѣтамы	
П. о — сѣті	— сѣтахъ.	

Склоненіе 4.

В женскаго рода.

един. ч.	множ. ч.	Также склоняется цѣнь, олово; но мно-
тінь.	тѣнь.	
И. тінь	тіні	

Р.	тіні	тіне́й	жественнаго числа не имѣтъ. Въ Ма- лороссійскомъ на- рѣчїи весьма мало имѣется словъ от- носящихся къ сему склоненію.
Д.	— ні	— нѣмъ	
В.	— нь	— ні, не́й	
З.	— нь!	— ні!	
Т.	— ньню	— нѣмы	
П.	о — ні.	— нѣхъ.	

Склоненіе 5.

і.

па́ні, госпожа. Можетъ быть сіе одно только и есть во всемъ нарѣчїи имя кончащееся на і, и склоняющееся въ обоихъ числахъ.

един. число	множ. число
И. па́ні	па́ніі, па́неі.
Р. — ніі, — неі	— ней
Д. — ніі, — неі	— неямъ
В. — ні, — нею	— ніі, — ней
З. — ні!	— ніі! — неі!
Т. ніѣю, — нею	— неямы
П. обѣ — ніі,	— неяхъ.

По сему же образцу склоняются, но букву Ё удерживаютъ только въ родительномъ падежѣ: граблі, грабѣль, граблѣмъ, граблѣмы, обѣ граблѣхъ; краглі, кегли, крагѣль, или краглівъ, краглѣмъ, краглѣмы, обѣ краглѣхъ, и протчія рѣченія не имѣющія единственнаго числа.

Вообще. Существительныя единственныя, не имѣющія множественнаго, такъ какъ и множественныя, не имѣющія единственнаго числа, въ Малороссійскомъ почти всѣ тѣже, что и въ чистомъ Россійскомъ языкѣ.

ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЯ ИМЕНА.

Слѣдующій примѣръ послужить образцомъ для склоненія всѣхъ прилагательныхъ Малороссійскихъ именъ.

гáрный, мото́рный, до́брый, хоро́ший, хоро́шій.

единственное число.	множеств. число.
мужескаго. женскаго. средняго.	всѣхъ родовъ.

И. гарный—ная, на,—нѣе, не, гáрныі, гáрны

Р. — ного, — ноі — ного — ныхъ

Д. — ному — ный — ному — нымъ

В. — ного, — ную, ну—неѣ, не — ныхъ

З. — ный — ная, на—неѣ, не!—ныі, ны!

Т. — нымъ — ною — нымъ — нымы

П. о—нымъ — ный — нымъ — ныхъ.

Уравненіе прилагательныхъ именъ дѣлается въ уравнительной степени чрезъ прибавленіе слога ійшый, а въ превосходной чрезъ нарѣчія дуже, очень, слыне, сильно; а грубѣйшіе, въ сильномъ движеніи души, говорятъ еще изъ сѣна, изъ

чорта, изъ чортóвого, изъ б́сового сына, то есть, чрезвычайно д́жый; по большей же части превосходная степень д́блается прибавляя къ положительной степени слогъ пре, а не р́дко также и польскій слогъ най, на пр: красн́ый, красн́йшый, сын́е красн́ый; чорн́ый, чорн́йшый, пре-чорн́ый; мотóрный, моторн́йшый, изъ сы-на мотóрный; д́жый, дуж́йшый, найд́ж-шый, или изъ б́сового сына д́жый. О не-правильномъ уравни́и особеннаго ска-зать н́чего.

УВЕЛИЧИТЕЛЬНЫЯ И УМЕНЬШИТЕЛЬНЫЯ ИМЕНА.

Имена сего рода иногда посл́дуютъ правиламъ общей Грамматики. а иногда весьма странно отъ нихъ отступаютъ, какъ-то:

а.) Увеличительныя: бóвдуръ, бол-ванъ, бовдур́ще; ст́лъ, стол́ще; ноѓа, нож́ще; с́ка, с́чыще, или суц́га; окно, окн́ще; здорóвый, здоров́нный; д́жый, дуж́нный; вра́жый, враж́нный; чор-тивъ, чорт́нный. Окончан́е ЕНН́Й по-казываетъ увеличен́е прилагательныхъ именъ, чего въ Росс́йской Грамматиќ не им́ется.

б.) Уменьшительныя: Дмытрò, Дми-
трій, дмы́трыкъ, дмытрѹсь, дмытрѹсыкъ;
Парáска, Парасковья, парáсочка, парáся;
бáтько, отецъ, бáтюшка, бáтюшечка, бá-
тюшечечка; тáто, татѹсь, татѹсыкъ, та-
тѹсечко; мáты, матѹся, матѹсенька, ма-
тѹсенечка: рука, рѹчка, рѹчечка, рѹ-
ченька; сòнце, сòнечко, сòнечечко; ку-
сòкъ, кусòчокъ, кусòчечокъ, кусòчечечокъ;
стовпъ, столпъ, стовпѣць, стòвпчыкъ,
стòвпчычокъ; чоловѣкъ, чоловѣчына, чоло-
вѣчокъ; свѣта, смурой кафтанъ, свытѣ-
на, свытѣнка, свытѣночка; пѣрò, пирцѣ;
чернѣло, чернѣлце; стеклò, стекѣлце;
гáрный, гарнѣнькій, гарнѣсенькій, гарнѣ-
сесенькій; лѹбый, лѹбенькій, лѹбѣсень-
кій, лѹбѣсесенькій; малѣй, малѣнькій, ма-
лѣсенькій, малѣсесенькій; или малѣй, ма-
цѹпенькій, мацѹпѣсенькій, мацѹпѣсесень-
кій, мацѹпѣнѣчкій, мацѹпѣсенѣчкій, ма-
цѹпѣсесенѣчкій. Но избытокъ сѣ умень-
шеніе уже слишкомъ нѣжно, отчасти
смѣшно, и больше самопроизвольно.

Числительныя имена.

Въ именахъ сего рода особенныхъ от-
ступленій отъ чистаго Россійскаго языка
не имѣется; ибо онѣ въ Малороссіи всѣ

тѣже, и въ рѣчи склоняются такимъ же образомъ, какъ и по прочимъ областямъ Россіи, исключая неважную разницу въ перемѣнахъ окончаній нѣкоторыхъ склоняющихся именъ, на пр. двомá, или двоѣма, тріомá, пятьма, шостомá, вмѣсто двумя, тремя, пятью, шестью.

б.) *О мѣстоименіи.*

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЯ МѢСТОИМЕНІЯ.

	я.	ты.	себѣ.	
И.	я	ты	—	Во множественномъ числѣ также мы, вы, и проч.
Р.	—	—	—	
Д.	мыні	тобі	собі	
В.	менѣ	тебѣ	себѣ	
З.	—	ты!	—	
Т.	мною	тобóю	собóю	
П.	объ	мыні	тобі	собі.

ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЯ МѢСТОИМЕНІЯ.

сей,—сѣя, ся,—сѣѣ, се. сей, этотъ.

единственное число.

множ. ч.

муж.

жен.

сред.

всѣхъ родовъ.

	муж.	жен.	сред.	
И.	сей	сѣя, ся	сѣѣ, се	сіи
Р.	сіогò	сеі, сеѣи	сіогò	сіхъ
Д.	сіомусій		сіомý	сімъ
В.	сіогò	сѣю, сѣю	сіогò, сѣѣ, се	сіхъ, сіи
Т.	сімъ	сѣю, сѣю	сімъ	сімы
П.	о сімъ	— сій	— сімъ	— сіхъ.

Также склоняются: оцѣй, оцѣя, оцѣя, оцѣѣ, оцѣѣ, оцѣѣ, вотъ-етотъ, вотъ-ета, вотъ-ето; мій, моя, ма, моѣ; твій, твоя, твоѣ; свій, своя, своѣ, той, тая, та, тѣѣ, те; чый, чыя, чыѣ.

	винъ, вонѣ, вонѣ. онъ, она, оно.			
	единственное число.			множ. число.
	муж.	жен.	сред.	всѣхъ родовъ.
И.	винъ	вонѣ	вонѣ	вонѣ
Р.	іогѣ	іѣ, ѣѣ	іогѣ	іхъ
Д.	іомѣ	іѣ	іомѣ	імѣ
В.	іогѣ	іѣ, ѣѣ	іогѣ	іхъ
Т.	імѣ	ѣю	імѣ	імы
П.	объ нѣмъ	— іѣ	нѣмъ	— нѣхъ.

Также склоняются: нашъ, наша, наше; вашъ, ваша, ваше; самъ, сама, самѣ или самѣ.

	кто, що.		кто, что?
И.	кто	що	В. когѣ, ————що
Р.	—	чогѣ	Т. кѣмъ, чѣмъ
Д.	комѣ	чѣмъ	П. объ кѣмъ—чѣмъ.

в.) *О глаголь.*

Въ спряженіяхъ Малороссійскихъ глаголовъ находятя слѣдующія отличія.

Помогающій глаголь быть имѣеть: изъявительнаго наклоненія, настоящаго времени въ обоихъ числахъ третье лицо, предъ согласною буквою ѣ, а предъ глас-

ною ѣсть; прошедшее въ един. числѣ бувъ, булѣ, булѣ, а во множ. булы; давнопрошедшее бувѣвъ, бувѣла, бувѣло, бувѣлы; будущее бѣду, бѣдешъ, бѣде или бѣдешъ, множ. бѣдемо, бѣдете, бѣдутъ; въ повелительномъ наклоненіи един. будь, бувѣй, нехѣй бѣде или бувѣѣ, множ. бѣдѣмо, бѣдѣте, бувѣйте, нехѣй бѣдутъ нехѣй бувѣютъ; неопредѣленнаго наклоненія настоящее время бутъ; дѣпричастіе прошедшаго времени бѣвши, давнопрошедшаго бувѣвши; причастіи же не имѣть.

1. Спряженіе.

спѣвѣтъ, спѣвѣты, пѣтъ.

ИЗЪЯВИТЕЛЬНОЕ НАКЛОНЕНІЕ.

Время настоящее.

единственное число.		множ. число	
я.	спѣвѣю	мы.	спѣвѣмо
ты.	спѣвѣшъ	вы.	спѣвѣте
винъ, онѣ, он.	спѣвѣѣ, вѣ. онѣ		спѣвѣютъ

Прошедшее однократное.

един. ч.		множ. ч.	
я.	заспѣвѣвъ,	мы	заспѣвѣлы.
ты.	заспѣвѣла,	вы.	
винъ.	заспѣвѣло	онѣ.	

И Л И

един. ч.

множ. ч.

я.	}	співнѹвъ, мы.	}	співнѹлы.
ты.		співнѹла, вы.		
винъ.		співнѹло, вони.		

Прошедшее многократное.

един. ч.

множ. ч.

я.	}	співавъ, мы.	}	співали.
ты.		співала, вы.		
винъ		співало. вони.		

Давнопрошедшее.

слин. ч.

множ. ч.

я.	}	співувавъ, мы.	}	співували.
ты.		співувала, вы.		
винъ.		співувало. вони.		

Будущее однократное.

един. ч.

множ. ч.

я.	заспіваяю.	мы.	заспіватьмо.
ты.	заспівайшь.	вы.	заспівайте.
винъ.	заспівай, —вѣ.	они.	заспіваютъ.

И Л И

един. ч.

множ. ч.

я.	співнѹ.	мы	співнемо.
ты.	співнешъ.	вы.	співнетѣ.
винъ.	співнѣ, —нѣтъ.	они.	співнѹтъ.

Будущее многократное.

един. ч.

множ. ч.

я.	бѹду	}	мы бѹдемо	}	спивать,
ты.	бѹдешъ		спивать. вы бѹдете		или
винъ.	бѹде		они бѹдутъ		спиваты

или

един. ч.

МНОЖ. 4.

я. співа́тому мы. співа́тουμεо.
ты. співа́тумешъ. вы. співа́тумете.
винъ. співа́туме. вонѣ. співа́тумуть.

ПОВЕЛИТЕЛЬНОЕ НАКЛОНЕНІЕ.

Время настоящее.

СДИН. Ч.

МНОЖ. Ч.

я. ————— мы. співа́ймо.
ты. співа́й вы. співа́йте
винъ. неха́й співа́ѣ, вонѣ неха́й співа-
или -- ва́. ютъ.

Будущее однократное.

СЛИН. Ч.

МНОЖ. Ч.

я. — — — мы. заспіваймо.
ты. заспівай вы. заспівайте.
винъ. нехай заспіваѣ. вони. нехай заспіва-
или — ва. ють.

или

СДНН. Ч.

МНОЖ. Ч.

я. мы. співнімо.
ты. співні. вы. співніть.
ви. нехай співні. вони. нехай співніть

НЕОПРЕДѢЛЕННОЕ НАКЛОНЕНИЕ.

Время настоящ. співають или співають.

Прош. однокр. співну́ть, заспіва́ть, за-
співа́ти.

2

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Львівська державна
наукова бібліотека

ДѢПРИЧАСТІЯ.

*Настоящ. спѣва́ючы.**Прош. однокр. спѣвнѹвши, заспѣва́вши.**Прот. многокр. спѣва́вши.*

2. Спряженіе.

ворѹшыть. трогать, ворошить.

ИЗЪЯВИТЕЛЬНОЕ НАКЛОНЕНІЕ.

Время настоящее.

един. число.	множ. число.
я. ворѹшу	мы. ворѹшимо
ты. — — шышь	вы. — — шыте
винъ. вонѹ, вонѹ.—шыть.	вонѹ. — — шать.

Прошедшее однократное.

един. число.	множ. число.
я. { ворухнѹвъ, мы.	{ ворухнѹлы.
ты. { ворухнѹла, вы.	
винъ. { ворухнѹло. вонѹ.	

И Л И

един. число.	множ. число.
я. { поворушѹвъ, мы.	{ поворушѹлы
ты. { поворушѹла, вы.	
винъ. { поворушѹло. вонѹ.	

Прошедшее многократное.

един. число.	множ. число.
я. { ворущѹвъ, мы.	{ ворущѹлы.
ты. { ворущѹла, вы.	
винъ. { ворущѹло. вонѹ.	

Давнопрошедшее.

един. число.

множ. число.

я.	{	вору́шувавъ, мы.	{	вору́шувалы
ты.		вору́шувала, вы.		
винъ.		вору́шувало. воны.		

Будущее однократное.

един. число.

множ. число.

я.	ворухн́у	мы.	ворухнемò,
ты.	ворухн́ешь	вы.	ворухнетè,
винъ.	ворухнè	воны.	ворухн́уть.
	или—нèшь.		

И Л И

един. число.

множ. число.

я.	повору́шу,	мы.	повору́шимо,
ты.	повору́шышь,	вы.	повору́шыте,
винъ.	повору́шыть.	воны.	повору́шать.

Будущее многократное.

един. число.

множ. число.

я	б́уду	{	мы б́удемо	{	вору́-
ты б́удешь	вору́шыть		вы б́удете		и л и
винъ б́уде	вонѣ б́удуть		вору-		
					шыты.

И Л И

един. число.

множ. число.

я.	воруш́ы́тому,	мы.	воруш́ы́тымемо
ты	——— тымешъ	вы	——— мете
винъ.	——— тыме,	воны	——— муть.
	или меть.		

ПОВЕЛИТЕЛЬНОЕ НАКЛОНЕНИЕ.

Время настоящее.

един. число.	множ. число.
я. — — —	мы. ворущімо.
ты. ворущі	вы. ворущішь
винъ. нехай ворущыть.	вонѣ. нехай—шаты

И Л И

един. число.	множ. число.
я. — — —	мы. поворухнімо.
ты поворущі	вы. — — нѣть.
винъ. нехай—шыть.	вонѣ. нехай—нѣть.

Будущее однократное.

един. число.	множ. число.
я. — — —	мы. ворухнімо,
ты. ворухнѣ.	вы. ворухнѣть,
винъ. нехай ворухнѣ	вонѣ. нехай—нѣть.
или—нѣть	

НЕОПРЕДѢЛЕННОЕ НАКЛОНЕНИЕ.

Время наст. ворущѣть, или ворущѣты.
Прош. однокр. ворухнѣть, ворѣхнѣты, поворухнѣть.

ДѢ ПРИЧАСТІЯ.

Настоящ. ворущачѣ.
Прош. одн. ворухнѣвши, поворухнѣвши.
Прош. многокр. ворущѣвши.

О неправильныхъ глаголахъ Малорос-
 сійскаго нарѣчія, поелику въ нихъ важ-

ныхъ отъ правилъ отступленій весьма мало, говорить было бы излишне.

г.) *О причастіи.*

Причастіи ни настоящаго, ни прошедшаго времени у Малороссіянъ совсѣмъ нѣтъ; а замѣняютъ оныя мѣстоименія, первое той, що, тотъ, который и глаголѣ въ настоящемъ времени, а послѣднее тѣже мѣстоименія и глаголѣ въ прошедшемъ времени на пр:

Подай, паньчу! мыні тую свѣчку, що на столі стоить.

Тѣмушь я нечѣвъ теї кáзані, що въ цѣркві дякъ чытавъ.

д.) *О прочихъ частяхъ рѣчи.*

Нарѣчія, такъ какъ и прилагательныя имена, имѣютъ свои степени уравненія, на пр: дѣже, сильно, дѣжше, или дѣжійше, сильнѣе, найдѣжше, или предѣже, пресильно.

Всѣ другія правила Нарѣчій, Предлоговъ, Союзовъ и Междуметій словопроизводной части Грамматики, говоря вообще, суть тѣже, что въ настоящемъ Россійскомъ языкѣ.

Після цього йде: „Часть вторая. О сочиненіи и о стихотворствѣ Малороссійскомъ (ст. 22—24), глава I. Краткій Малороссійскій словарь (24—86), Примѣры на Малороссійское сочиненіе“ (86—106). Всі ці статті в цім виданні я проминаю. **І в. О.**

ОБЩІЯ ЗАМѢЧАНІЯ.

I. Превеликая, неговору большая, часть Малороссійскихъ словъ, и наипаче крестныя и художественныя названія, суть не что иное, какъ длинные отпрыски отъ первоначальнаго своего корня, но которыхъ первообразіе отдаленность передѣлала въ настоящіе выродки. Нѣкоторые изъ нихъ тонкому Этимологу чванятся Татарскимъ, Турецкимъ, Польскимъ, Нѣмецкимъ и Французскимъ сво-

имъ происхожденіемъ; и наука дѣяній человѣческихъ не ложными доказательствами подтверждаетъ ихъ справедливость. Я не говорю ничего о словахъ мѣстныхъ, случайныхъ, несобственныхъ, (которыхъ по необходимости есть нѣсколько и въ моемъ Словарѣ); которыя составляетъ то невѣденіе, то особенное какое нибудь обстоятельство; которыя многлюднымъ городамъ почти несвойственны; и которыхъ во всякомъ языкѣ находится безчисленное множество: но, истинну скажу, что почти повѣрить не можно, сколь легко на Малороссійскомъ нарѣчїи изъяснять, особливо простоту и невѣжество, сколь естественно изображать страсти, и сколь прїятно шутить.

II. Нельзя сказать, чтобъ у Малороссіянъ не было сколько нибудь словъ и такихъ, которыми если бы непогнушалася самая Риторика наша; то онѣ, при случаѣ, могли бы придать ей немало важности, силы и хорошаго изображенія вещи. Возможно ли, напримѣръ, слова недóгорокъ, ослóнъ, кресáтъ, погóнычъ, лучше, или короче именуютъ вещь, нежели *огарокъ, скамья, огонь вырубить, кучеръ!* — Слово *весілья́*, что въ чистомъ Россійскомъ языкѣ *свадьба*, съ пер-

ваго раза даетъ понятіе, что свадьба есть такая минута въ человѣческой жизни, которая всеконечно должна быть сопровождаема *веселіемъ*. — Слѣдственно таковыя слова стоило бы только обработать и ввести въ употребленіе.

III. Но — наблюдатель долженъ быть безпристрастенъ — справедливость требуетъ сказать и то, что въ Малороссійскомъ, равно какъ и во всякомъ другомъ языкѣ, есть много и такихъ словъ, которыя составляютъ однѣ только погрѣшности человѣческаго разума. Слово *упіръ*, означающее хвостатаго человѣка, который будто по ночамъ возить на себѣ вѣдьмы, представляетъ грубую и смѣшную идею. — Слово *зѣ удромъ* въ магическомъ значеніи представляетъ идею страшную и для человѣчества весьма обидную. — Всѣ *бранныя* Малороссійскія выраженія означаютъ твердый характеръ сего народа; и онѣ столько сильны, что не только естеству, но даже слуху нетерпимы. Таковыя слова и рѣчи щастливъ бы человѣкъ былъ, еслибы Провидѣніе со всѣмъ изгладило въ Словарѣ душевныхъ понятій.

IV. Пристрастные къ отчизнѣ своей сочинители говорятъ, что *языкъ Ма-*

лороссійскій есть нѣженъ: сіе справедливо можетъ быть въ троякомъ случаѣ. 1 е Для изъясненія нѣжныхъ чувствованій, и наипаче въ любовной страсти, всякой языкъ имѣетъ нѣжныя слова. Кто не знаетъ напротивъ того, сколь многія, и сколь сильныя выраженія употребляетъ Малороссіянинъ противу кого либо раздраженный? «Ніжъ твоѣму батькові въ сѣраце; стонáдцять чортівъ твоїй матері» и еще горшія брани, ужасное понятіе представляютъ о его характерѣ. 2 е Нѣжность Малороссійскаго народа, но не языка, есть такого рода, какую могутъ произвести добродушіе, усердіе, и другіе чистоту естества человѣческаго означающіе качества. — Отъ сего происходитъ, что всѣ бывшіе въ Малороссіи рассказываютъ объ ней съ восхищеніемъ, и что Писатели въ повѣствованіяхъ своихъ изъясняются съ обиліемъ витѣватыхъ словъ. Въ самомъ дѣлѣ, что достойнѣе живѣйшаго краснорѣчія, какъ доброе сердце, изливающееся въ радушіи ближнему до послѣдней своей точки? — Такъ не трудно ли согласить съ природою, что люди нѣжныхъ чувствъ имѣютъ въ языкѣ своемъ превеликое множество грубѣйшихъ выраженій! 3 е языкъ Малороссіянь

больше, или меньше, нѣженъ, или грубъ, мѣстами. Я скажу вообще: люди, живущіе въ городахъ, имѣющіе благородное обращеніе съ своими начальниками, угощающіе своихъ друзей, ведущіе съ другими народами тѣсныя связи, натурально, изобилуютъ въ рѣчахъ своихъ множествомъ ласковыхъ, вѣжливыхъ, пріятныхъ словъ: напротивъ того, живущіе по деревнямъ, въ отдаленности отъ городовъ, въ глуши, гдѣ, можно сказать, кромѣ управляющаго Скиптра, никто не имѣетъ съ ними дѣла, преизобилуютъ въ изъясненіяхъ своихъ грубѣйшими, не только словами, но даже цѣлыми фразами. — Тоже самое разумѣется и о Малороссіянахъ, напр: жители деревни Вѣрей, что въ Слободской-Украинской губерніи, кромѣ премногихъ грубыхъ коренныхъ словъ вмѣсто *чего, нельзя, можемъ*, говорятъ *чагò, нільгà, мòгомъ*. — И такъ очистимъ прежде языкъ Малороссіянь отъ всѣхъ противныхъ, или несродныхъ ему, звуковъ; дадимъ ему существенный его видъ; и тогда станемъ объ немъ безошибочно судить.

V. Подобно дѣйствительно желающимъ сдѣлать услугу Отечеству сочинителямъ, за потребное почель я замѣтить въ

Грамматикѣ Малороссійскаго нарѣчія нѣ-
 сколько мнѣ извѣстныхъ Малороссійскихъ,
 большихъ, или малыхъ, сочиненій. Онѣ суть:
 напечатанная, и Публикою съ удовольстві-
 емъ принятая, Перелыціѡванная Виргиліева
 Енеида; Діалоги рожествѣнскій и во-
 скресѣнскій; Вірша, говоренная Запо-
 рѡзьському Гетьману на Великъ-день;
 Замысль на попа, и еще нѣкоторыя (*).
 Всѣ сїи сочиненія, а особливо *Енеида*,
 сколь ни много заключаютъ въ себѣ ис-
 тинныхъ изображеній характера Мало-
 россійскаго народа, и сколь ни пріятны,
 а можетъ быть и полезны, для чтенія;
 но, надобно быть весьма свѣдущимъ въ
 Малороссійскомъ языкѣ, чтобъ совершен-
 но ощущать ихъ цѣну: столь трудны
 Малороссійскіе фразы! Всѣ онѣ писаны
 въ стихахъ; всѣ онѣ, кажется, заключа-
 ютъ одну шутку; и всѣ онѣ Малороссі-
 янѣ представляютъ народомъ грубымъ,
 ретивымъ, суевѣрнымъ, и слѣдственно
 не заслуживающимъ почтеннаго мѣста
 въ бытописаніяхъ: но ясно видѣть мож-

(*) Если бы я былъ увѣренъ, что Публи-
 ка не сочтетъ мой трудъ излишнимъ; то я охот-
 но бы рѣшился собрать сколько можно Малорос-
 сійскихъ сочиненій, и оныя напечатать.

но, что въ нихъ, вообще, описывается во всей своей простотѣ Малороссіянинъ такой, до котораго не долетѣлъ еще лучъ нимаѣйшаго просвѣщенія; а какой же народъ не былъ грубъ, суевѣръ, варваръ, пока свѣтъ наукъ осіялъ его душу? — И не видимъ ли мы уже великихъ Пастырей, Министровъ, Полководцовъ, Сочинителей, произшедшихъ изъ Малороссіянь? — Помянутыя сочиненія вникающему читателю откроютъ множество источниковъ судить о образѣ мыслей, о простотѣ вымысловъ, о легкости изъясненій, и о трудности фразовъ Малороссіянь.

VI. Я слышалъ вопросъ: *„Къ чему пригодна можетъ быть предлагаемая мною Грамматика Малороссійскаго нарѣчія?“* Признаюсь, что вопросъ сей для меня тягостенъ. — Филологъ, измѣряющій великое поле Словесности, безъ сомнѣнія можетъ найти въ ней что нибудь такое, что займетъ его душу; даже если онъ захочетъ въ нужномъ случаѣ употребить Малороссійское нарѣчїе къ розысканію нѣкоторыхъ историческихъ истинъ, то оное послужитъ ему, по крайней мѣрѣ нѣкоторымъ, къ тому пособію. — Читая *Исторію лѣтописца Рос-*

сѣйскаго преподобнаго Нестора, я во многихъ мѣстахъ чувствовалъ, что надобно бы знать языкъ Малороссiянъ. — Исторiя древнихъ народовъ между прочимъ отъ того намъ кажется неясною, что мы не имѣемъ подобныхъ Грамматикъ, писанныхъ въ ихъ времена. — Самое обстоятельное познанiе урочищъ, упражненiй, обрядовъ, нравовъ, какого бы ни было народа, объясняется наилучше познанiемъ его языка.

VII. Просвѣщенiе, до нашихъ временъ въ неподвижномъ почти состоянiи въ Малороссiи бывшее, производитъ нынѣ удивительно успѣшныя дѣйствiя. Вселенная скоро увидитъ ее членомъ получившимъ бывшіе свое въ одно и тоже мгновенiе вѣковъ со всѣми другими членами великаго тѣла Всероссiйской Имперiи: кто же намъ тогда покажетъ истинный образъ нашихъ предковъ въ прошедшихъ временахъ, если мы не сохранимъ настоящаго образа ихъ мыслей и нарѣчiя? — Вопросы: „*нужно ли сохранять различныя нарѣчiя, которыхъ во всякомъ языкѣ находится не малое количество? или предать всѣ оныя забвенiю?*“ Рѣшительно отвѣчаю: *нужно сохранять всѣ нарѣчiя, сколько бы ихъ ни нашлось, въ какомъ бы*

ни было, а тѣмъ болѣе въ нашемъ отечественномъ, языкѣ. — Рѣчь (слово, языкъ) есть превосходнѣйшій даръ, изліянный въ щедротѣ премудрости Божія человѣческому роду. Нарѣчіе есть дивное измѣненіе сего дара, представляющее со-размѣрное силамъ нашимъ понятіе о безконечности оныя. Несохранивъ нарѣчій значитъ изъ неблагодарности отметить стезю ведущую разумъ нашъ къ достиженію сего понятія; неговорю уже, что сія самая стезя составляетъ, такъ сказать, Аріаднину нить въ лабиринтѣ многочисленнѣйшихъ познаній. — Устремляющій безпристрастные взгляды къ истинѣ, славѣ и пользѣ Отечества Патріотъ пополнить мнѣніе мое своими доказательствами; и судъ его да положитъ предѣлъ моему сочиненію.

Праці Проф. ІВАНА ОГІЄНКА.

1. Огляд українського язикознавства. Львів. 1908 р. „Записки Наукового Товариства“ т. 79—80.

2. Українська граматична література. Розгляд підручників, в яких можна вчитись и вчити української мови. Київ, 1908 р.; видання 2-е, 1918 р.

3. Українська граматична термінологія. Історія граматичної літератури, термінології та історичний словник граматичної термінології. Київ, 1909 р., „Записки Наукового Товариства“ кн. I та IV.

4. Двійне число в українській мові. Київ, 1910 р. „Записки Наукового Товариства“ т. VI, ст. 88—128.

5. Як селяне пишуть та читають по-українському. Матеріали до питання про український правопис. „Літер.-Науков. Вістник“, 1909 р., кн. VI, ст. 505—514.

6. Вчімося рідної мови. Нариси про мову українську. Київ. 1917 р., вид. 2-е.

7. Український правопис, його історія і закони. Київ, 1918 р.

8. Орфографічний словник. Порадник української мови. Київ. 1918 р.

9. Рідна мова в українській школі. Київ. 1917 р., вид. 2-е.

10. Українська культура. Академічна промова на відкритті Укра-

їнського Народнього Університету. Київ, 1917 р. ц. 50 к.

11. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Курс, читаний в Українськiм Народнiм Університетi. З 126 малюнками і портретами українських культурних діячів. Київ, 1918 р., ц. 5 р.; на веленевім папері 7 р.

12. Історична хрестоматія української мови. Зразки нашої мови з найдавніших часів, 1918 р.

13. Відродження української церкви. Київ, 1918 р.

14. Українська граматика. Частина перша. Основи українського правопису. Підручник для першого року навчання в народних школах та для підготовчого класу шкіл середніх; з 30 малюнками. Київ, 1918 р., вид. 2-е, 48 ст.

15. Українська граматика. Частина друга. Основи українського правопису. Підручник для другого й третього року навчання в народних школах та для підготовчого й першого класу шкіл середніх; з 29 малюнками. Київ, 1918 р., 128 ст., вид. 2-е.

16. Наглядная таблица для изучения украинскаго правописанія (на русскомъ языкѣ). К. 1918 г.

17. Таблица до вивчення українського правопису. К. 1918 р.

18. Українська мова. Бібліограф. показчик. 1 р. 50 к.

19. Граматика А. Павловського 1918 року. К. 1918 р.

Видавництво Книгарні Є. Череповського

Київ, вулиця Фундуклія, № 4.

Граматка. Український буквар з малюнками. Склав Норець (Т. Лубенець). Видання п'яте, поправлене, ц. 80 к.

Читанка. Перша книжка після граматки, Т. Хуторного (Т. Лубенця). Видання п'яте, з малюнк. Іманевича, Маковського, Пимоненка, Петровського, Шульги та інших. Ц. 4 карб.

Читанка. Друга після граматки книжка до читання (І. Казки. II. Пісні. III. Думи. IV. Семья. V. Рід. VI. Громада. VII. Рідний Край. VIII. Наука). Т. Лубенця. З 53 малюнками ціна 6 карб.

Українська граматика. Частина перша. Основи українського правопису. Підручник для першого року навчання в народніх школах та для підготовчого класу шкіл середніх, ухвалений Міністерством Освіти для вжитку в школі; з 30 малюнками. Київ, 1918 р., вид. 2-е, 48 ст. Проф. І. Огієнко. ц. 2 р.

Українська граматика. Частина друга. Основи українського правопису. Підручник для другого й третього року навчання в народніх школах та для підготовчого й першого класу шкіл середніх, ухвалений Міністерством Освіти для вжитку в школі; з 29 малюнками. Київ, 1918 р., 128 ст., вид. 2-е, Проф. І. Огієнко. ц. 3 р. 20 к.

Українська граматика. Курс для середньої школи. Проф. І. Огієнко (друкується).

Історія України. Оповідання з Історії України від найдавніших до нових часів, з вступним словом про Всесвітню Історію, з портретами, історичними картами й малюнками. Написав Гр. Коваленко. Видання четверте, ціна 3 карб.

Українська культура. Коротка історія культурного життя Українського народу. Курс, читаний в Українськiм Народнiм Університетi. З 126 малюнк. і портретами українських культурних діячів, Проф. І. Огієнко. К. 1918 р. 272 ст. Ц. 5 карб., на веленевім папері, ц. 7 карб.

Українська мова. Бібліографічний покажчик літератури до вивчення нашої мови. Порадник студентам, вчителям і всім тим, хто бажає найкраще вивчитись української мови, Проф. І. Огієнко. К. 1918 р. Ц. 1 карб. 50 к. Багато з зазначених в цiм покажчику книжок продаються в книгарні Є. Череповського: Київ, вулиця Фундуклія № 4.

Видавництво Книгарні Є. Череповського

Київ, вулиця Фундуклія, № 4.

Курсъ українскаго языка. Посobie для студентoвъ, учителей и учащихсѣ старш. клас. средн. учебн. зав. Проф. **И. Огіенко.** Ц. 6 р. Изд. 2-е.

Украинская грамматика. Профессора **Грунскаго.** Ц. 2 р. 50 к.

Російсько-український словник. **В. Н. Сильченко.** Під редакцією Проф. **І. Огіенко** (друкується).

Небо і земля. Оповідання про небо та землю і про світові фізичні сили. **О. Григорович.** Під. ред. **Гр. Коваленка.**

Анатомія і фізіологія. Короткій курс для середніх і вищих початкових шкіл,

Гр. Коваленка ц. 7 карб.

Молитовник мовою вкраїнською і церковно-слав'янською. Переклав і пояснення склав **Архієпископ Олексій,** Доктор церковної історії, ц. 1 карб.

Вчімося рідної мови. Проф. **І. Огіенко,** вид. 2-е, ц. 1 карб. 30 к.

Орфографічний Словник. Порадник Української мови. **І. Огіенко** (друкується).

Рідна мова в Українській школі. **І. Огіенко,** вид. 2-е. 1 карб.

СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКА:

Котляревський І. Твори ц. 3 р. 50 к.

Шевченко Т. Кобзарь. В редакції **В. Доманицького.** З життя-писом, портретом і малюнками хати й могили (повний). ц. 6 карб. на кращ. папері 8 карб.

Лавіцький Ів. Баба Параска та баба Палажка, оповідання, вид. 8-е, ц. 40 к.

— **Кайдашева сім'я,** пов. вид. 8-е, ц. 2 карб.

— **Невинна.** Оповідання, ц. 30.

— **Пропаші,** повість, ц. 20 к.

— **Приятелі,** оповідання, ц. 40 коп.

— **Старі гулятьї,** повість, вид. 2-е, ц. 15 к.

Квітка-Основьяненко Г. Маруся, повість. ц. 20 к.

— **Сердешна Оксана,** повість, ц. 15 к.

— **Козирь-дівка,** повість ц. 15 к.

Квітка-Основьяненко Г. Куповий розум, оповідан. ц. 5 к.

Шевченко Т. Катерина, ц. 30 к.

Романова О. Івашко оповідання, з малюн. худ. Шульги, ц. 10 к.

Дмитренко. Кум-мирошник або сатана у бочці, водев. в 1 д. ц. 40 к.

Шевченко Т. Назар Стодоля, ц. 60 к.

Велісовський. Вувальщина, водев. на 1 д., ц. 30 к.

Грінченко. Хома Макогін, ц. 16 к.

— **Нова сім'я.** Було, є, буде, ц. 30 к.

— **Сам собі пан.** Оповід. ц. 20 к.

Глібів. Вайки, ц. 1 р. 75 к.

Гулак-Артемовський. Твори, ц. 50 к.

Гребінка. Приказки, ц. 30 к.

Три Українські пісні для народніх хорів: **І.** Ще не вмерла України. **ІІ.** Заповіт. **ІІІ.** Наша дума, наша пісня. **Музика П. Демущького.** Ц. 40 к.

Портрет Т. Г. Шевченка (у шапці). Фотогравюра 28+38. Ціна 1 карб. На гарному естамп-ному папері ц. 2 карб.

Зруб 42 коп
(1986г)

Р
Л
4216

Ціна 2 карб.

m 4216